

**วัฒนธรรมชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุนนิยม :
ชุมชนไม้เรียง อำเภอลำชะงู จังหวัดนครศรีธรรมราช
Rubber Planter' s Culture amidst Capitalism :
Mai Riang Community Chawang District, Nakhon Sri Thammarat Povince**

สุธิรา ชัยรักษา
ปร.ด. (วัฒนธรรมศึกษา), อาจารย์
หลักสูตรการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Abstract

This research aimed to investigate the ways of life of the para rubber planters, adjustment of the rubber planters community facing capitalism, development of the rubber planters community's potential, trends of the community, and alternatives to the community strengthening. Mixed methods to conduct the research.

The study of ways of life and context of the community was divided into 2 stages : prior to 1961 representing traditional agricultural community culture in which a family and the community had a close relationship, believed in supernatural powers and religious principles; and during 1961 – the present (2011) in which the community has been undergoing restructuring the relationships between a family and the community has been weakened, traditional agriculture has been changed to production for serving industry, the community has been influenced by external values. The study of the adaptation of rubber planters was categorized into 3 stages: prior 1961, during 1961-1997, and during 1997-2011. Prior to 1961, the rubber planter community was closely related to the sufficient production. They relied on the nature and primarily utilized local resources. During the second stage, the great storm happened in 1962 was a turning point in many aspects. The main occupation of the villagers was rubber plantation. They depended entirely on outside community's production factors. The community willingly headed to the industrial market. Finally, during 1997-2010, Mai Riang rubber planters have developed towards cooperatives in order to deal with the problems of rubber value and the community's economy. The community master plan was created. Local resources have been used as the major capital. The Mai Riang Centre of Study

and Development including learning networks were established in cooperation with communities in the South and other regions. In the future, the rubber planter community tends to extend rubber plantation sites. There will be an increasing number of rubber planter communities nationwide. Moreover, an invasion and destruction of ecology to rubber plantation will become more severe. Rubber planters need to improve the quality and quantity of latex in one rai in order to compete in the world market. Alternatives to the community or other agricultural sections strengthening discovered from this study were that the community members have to learn the problems of their own community. Together, they must think, cooperate, and create the precise developmental strategies of the community. It is necessary that the community is less dependent to the outside, moves forward relying on local knowledge and wisdom, clings on to the principle of understanding, approaching, and developing according to the sufficient economy for the sustainable development.

Keywords : Culture, Para Rubber Planters, Capitalism, Adaptation, Potential, Relying on Oneself

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของชาวสวนยางพารา การปรับตัวของชุมชนชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุน การพัฒนาศักยภาพ แนวโน้มของชุมชนชาวสวนยางพารา และทางเลือกในการสร้างความเข้มแข็งชาวสวนยางพารา ใช้วิธีการศึกษาแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตและบริบทของชุมชนแบ่งเป็น 2 ช่วง คือก่อนปี พ.ศ. 2504 อันเป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชนแบบการเกษตรดั้งเดิม ครอบครัวและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีความคิดความเชื่อของชุมชนไม่เรียงจะผูกโยงอยู่กับสิ่งเหนือธรรมชาติและหลักธรรมคำสอนในศาสนา และช่วงปีพ.ศ. 2504- ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) เป็นช่วงที่ชุมชนมีการพัฒนาปรับโครงสร้างด้านต่าง ๆ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดในครอบครัวและชุมชนลดลง เปลี่ยนวิถีการเกษตรดั้งเดิมเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายป้อนภาคอุตสาหกรรม ความคิดความเชื่อค่านิยม และความทันสมัยต่าง ๆ จากภายนอกเข้าสู่ชุมชน สำหรับการปรับตัวของการทำชาวสวนยางพารานั้นแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ก่อนปี พ.ศ. 2504 ชุมชนชาวสวนยางพารากับวิถีการผลิตแบบพอเพียง พึ่งพิงธรรมชาติ และใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนเป็นสำคัญ ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2504 – 2540 จากเหตุการณ์วาทภัยในพื้นที่ในปี พ.ศ. 2505 เป็นจุดเปลี่ยนของชุมชนในหลายด้าน ชาวบ้านมุ่งทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก อาศัยปัจจัยการผลิตจากภายนอกชุมชนแทบทั้งหมด ชุมชนได้เข้าสู่ตลาดทุนอย่างเต็มตัว และในช่วงปีพ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2553 เป็นช่วงชาวสวนยางพาราไม่เรียงปรับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชน ลดการพึ่งพิงภายนอก จัดกิจกรรมเสริมรายได้และสร้างอาชีพเสริมในชุมชนยกระดับองค์ความรู้และภูมิปัญญาในชุมชน การพัฒนาศักยภาพของชุมชนชาวสวนยางพาราไม่เรียงมุ่งการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาการขาดทุนโดยการพัฒนาศักยภาพชาวสวนยางพาราและปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ใช้และสร้างสรรค์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นทุน จัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง รวมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับต่างชุมชนทั้งในภาคใต้และภาคอื่นๆ แนวโน้มจะมีชุมชนชาวสวนยางพารามากขึ้นเนื่องจากการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศ มีการบุกรุกพื้นที่ทำลายความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อใช้ปลูกยางพาราเป็นไปอย่างกว้างขวาง ชาวสวนยางพาราได้พัฒนา การเพิ่มผลผลิตน้ำยางพาราต่อไร่และพัฒนาคุณภาพยางแผ่นดิบเพื่อแข่งขันในตลาดโลก และในแต่ละชุมชนควรมีโรงงานแปรรูปยางพาราในชุมชนไว้รองรับปริมาณยางล้นตลาด สำหรับแนวโน้มของไม่เรียงนั้นจะมีการคิดค้นและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการพัฒนาศักยภาพชาวสวนยางพาราและพัฒนาระบบการตลาดอย่างต่อเนื่อง ส่วนทางเลือกในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวสวนยางพาราและชุมชนภาคการเกษตรอื่น ๆ สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้ปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตภาคการเกษตรในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมประสาน ร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน ลดการพึ่งพิงจากภายนอก ขับเคลื่อนชุมชนตนเองจากองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเป็นหลัก มีกระบวนการปฏิบัติตามหลักการ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ภายใต้ฐานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : วัฒนธรรม, ชาวสวนยางพารา, กระแสนิยม, การปรับตัว, ศักยภาพชุมชน, การพึ่งตนเอง

บทนำ

สังคมไทยมีวัฒนธรรมเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานที่หล่อหลอมชีวิตจิตใจของคนไทยให้มีจิตใจอ่อนโยนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลต่อกันและมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สำหรับภาคใต้ของไทยยางพาราเป็นอาชีพทางการเกษตรที่ควบคู่กับการเกษตรอื่นและสร้างรายได้หล่อเลี้ยงชาวใต้มาช้านาน ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 ให้มีการเพิ่มปริมาณและประสิทธิภาพในการผลิตด้านเกษตรกรรมทำให้ผลิตผลทางการเกษตรทุกอย่างมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ มีระบบกลไกตลาดเข้าไปจัดสรรแบ่งผลประโยชน์ตามเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัฒนธรรมจากภายนอกเคลื่อนเข้ามาครอบงำและได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวสวนยางพาราในหลายๆ ด้านโดยเฉพาะหันมาทำการเกษตรเชิงเดี่ยว บุกรุกทำลายระบบนิเวศและขยายพื้นที่การเพาะปลูก หันมาพึ่งพิงวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จากภายนอกชุมชนละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่มีมา ชุมชนเริ่มอ่อนแอลงเนื่องจากผูกติดกับระบบตลาดแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ในที่สุดชาวสวนยางพาราบางกลุ่มบางกลุ่มได้พยายามดิ้นรนต่อสู้และหาแนวทางในการยืนหยัดและปลดแอกจากวิถีทุนนิยม ซึ่งชุมชนไม้เรียงเป็นชุมชนหนึ่งที่ต่อสู้กับปรากฏการณ์และมีกระบวนการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ไม้เรียงเป็นชุมชนศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของชาวสวนยางพารา ศึกษาการปรับตัวตั้งรับกระแสทุนที่เข้ามาในชุมชน การพัฒนาศักยภาพ เพื่อเป็นการเสนอทางเลือกในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนชาวสวนยางพาราในพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวโน้มในอนาคตของชาวสวนยางพารา

งานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุนนิยม ในด้านโครงสร้าง

ทางสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านจิตวิญญาณ 2) เพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุน 3) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนชาวสวนยางพาราที่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสทุนนิยม และ 4) เพื่อศึกษาแนวโน้มของชุมชนชาวสวนยางพาราในอนาคต และสร้างทางเลือกความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนชาวสวนยางพาราอื่นๆ ที่เผชิญกับปัญหาของระบบทุนนิยม อันนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาได้ใช้ฐานแนวคิดสำคัญ 4 ประเด็น ประเด็นแรกคือ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน โดยมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น และพึงพาอาศัยให้ประโยชน์แก่กันและกัน (พทยาสายหู. 2540) “ชุมชน” จึงเกิดจากเป็นกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก ในอาณาบริเวณหรือพื้นที่เดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์และมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน มีความผูกพัน มีการถ่ายทอดดำรงรักษาค่านิยมและมรดกทางวัฒนธรรม มีอาชีพคล้ายคลึงกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ . 2526 : 42 ; ชัยนัฏ วรรณะภูติ. 2536 : 44 ; ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543 : 26. ; สนธยา พลศรี. 2545 : 22 ; สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. 2546 : 175 และจำนง อติวัฒน์สิทธิ์. 2547 : 134) และนำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ มาใช้ดังนี้

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ซึ่งเชื่อว่าการที่สังคมดำรงอยู่ก็ได้อาศัยได้มีการปรับตัวรับสภาพปัญหาต่าง ๆ เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการอยู่รอดของระบบสังคมนั้นๆ อยู่แล้ว ระบบต่างๆ จึงอยู่บนพื้นฐาน 4 ประการ (AGIL) คือ 1) การปรับตัว (Adaptation) 2) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) 3) บูรณาการ (Integration) และ 4) ระบบต้องดำรง (Latency, Pattern Maintenance)

(Ritzer, George. 2004) หากสังคมไม่มีการปรับตัวหรือปรับตัวไม่ได้สังคมนั้น ๆ จะไม่สามารถดำรงต่อไปได้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2550 : 88-95) สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับระดับพฤติกรรมการปฏิบัติการแสดงออกต่าง ๆ ที่เกิดจากการปะทะสังสรรค์ของสมาชิกสังคม ในส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับปทัสถาน เช่น ระบบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ (วิเชียร รักการ, 2529 : 2-17)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรมมีการแพร่กระจายเข้าไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของชุมชนนั้น ๆ (สุพัตรา สุภาพ, 2538 : 44-45)

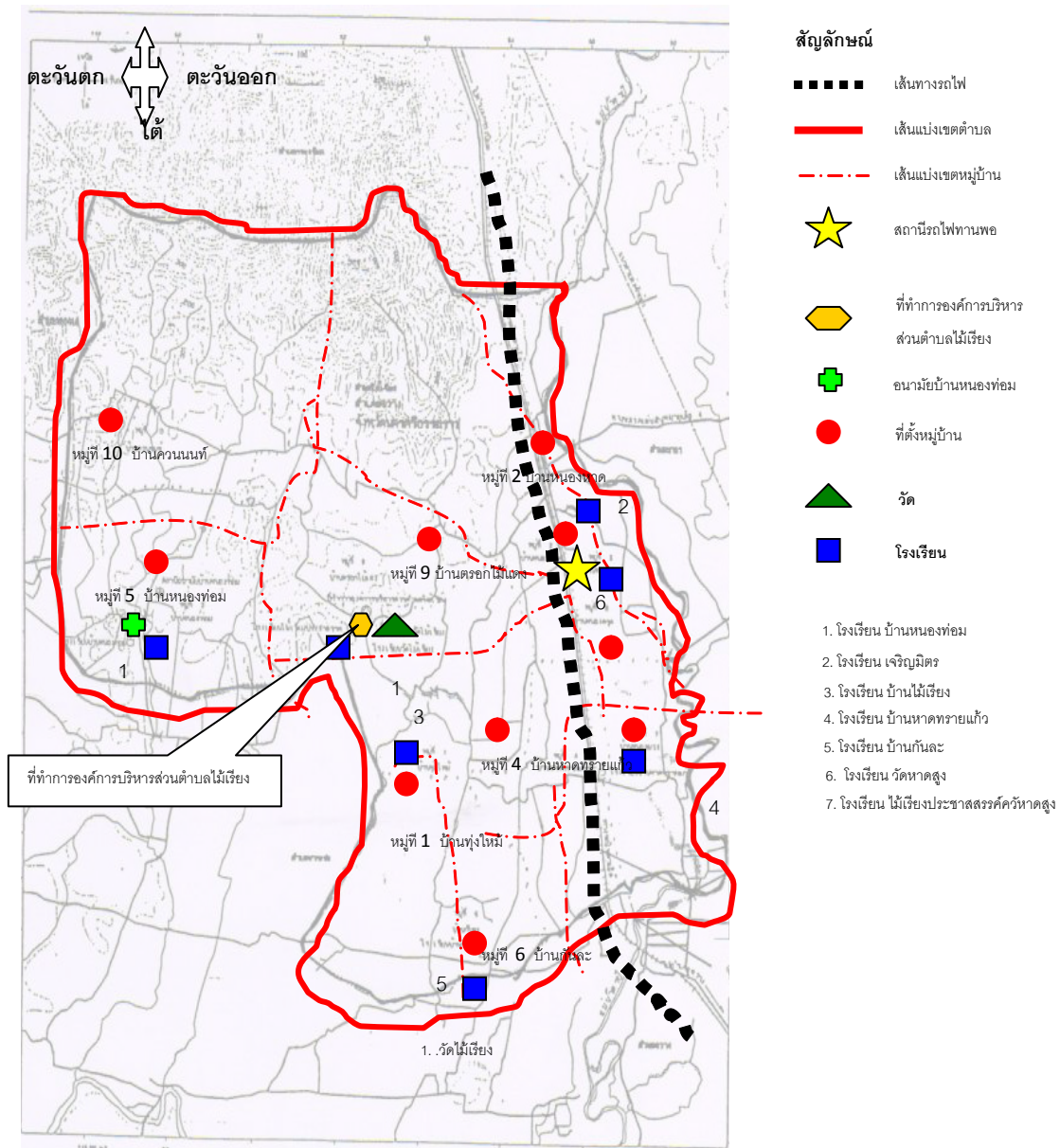
ทฤษฎีนิเวศวิทยามนุษย์ ที่จะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับปัจจัยทางด้านกายภาพต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นตัวหนึ่งชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศในชุมชนแล้วส่งผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ตามกรอบความสัมพันธ์ POET Model ที่มองว่าในชุมชนของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่เป็นลักษณะความสัมพันธ์ได้ตอบกัน (สายใจ คุ่มขนาน, 2535 : 6 อ้างอิงจาก Duncan, 1973 : 227)

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจชุมชน เน้นครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายของการผลิตคือการดำรงอยู่การรักษาตัวให้รอดอยู่ได้ของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถเลี้ยงตนเองได้และผลิตซ้ำในครอบครัวและชุมชนได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2544) เศรษฐกิจทุนนิยม ใช้ระบบของการแข่งขันโดยมีราคาและระบบตลาดเป็นสำคัญ เกิดความเหลื่อมล้ำทางฐานะและความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม (อรสุดา เจริญรัต, 2540)

ในส่วนของบริบทชุมชนไม้เรียง เกี่ยวข้อง

กับประวัติศาสตร์ของชุมชน บริบทชุมชนไม้เรียง “ไม้เรียง” เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งในภาคใต้ที่ชาวบ้านมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมผูกพันกับการทำการเกษตร มีพื้นที่ประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร หรือ 26,725 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นราบเชิงเขา บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราช มีประชากรประมาณ 7,631 คน จำแนกเป็น 10 หมู่บ้านคือหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งไหม้ หมู่ที่ 2 บ้านหนองหาด หมู่ที่ 3 บ้านทานพอ หมู่ที่ 4 บ้านทรายแก้ว หมู่ที่ 5 บ้านหนองท่อม หมู่ที่ 6 บ้านหนองม่วง หมู่ที่ 7 บ้านหนองตรุด หมู่ที่ 8 บ้านตรอกไม้แดง หมู่ที่ 9 บ้านควนนนท์ และหมู่ที่ 10 บ้านกันละ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2553) คราวเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว มีสถานศึกษาระดับประถมศึกษา 6 โรง ระดับมัธยมศึกษา 2 โรง และทั้งมีสถานศึกษาเอกชน มีอนามัยในชุมชน 2 แห่ง การสัญจรมีทั้งทางถนนและเส้นทางรถไฟ มีไฟฟ้าและน้ำประปาหมู่บ้านใช้ ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธ มีอาชีพทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก มีอาชีพการเกษตรอื่นๆ เช่น การทำสวนผลไม้ ทำนารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนส่วนใหญ่ประมาณ 8,000 – 10,000 บาท เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางพารา และตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

แผนที่ชุมชน

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ และเสริมด้วยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าวิธีการดังกล่าวเป็นมรรควิธีที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่ซับซ้อนและหลากหลายในประเด็นที่ต้องการได้อย่างเพียงพอในระดับหนึ่ง เริ่มด้วยการศึกษาจากเอกสารอันเป็นข้อมูลทุติยภูมิต่อจากนั้นเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยลงพื้นที่พบปะกับผู้นำชุมชน ชาวสวนยางพาราในชุมชน มีการสนทนา สังเกต สัมภาษณ์ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยวและสัมภาษณ์กลุ่ม การจัดเวทีชุมชน สำหรับพื้นที่ที่ศึกษาคือชุมชนไม้เรียง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เหตุที่เลือกพื้นที่นี้เพราะในพื้นที่ดังกล่าวชาวบ้านทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักและทำสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน และไม่เรียงเป็นชุมชนชาวสวนยางพาราที่มีศักยภาพสูงมีกระบวนการปรับตัวและพัฒนาตนเองจนสามารถตั้งรับกับกระแสทุนนิยมสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรการคำนวณของยามานะ (Taro Yamane) $n = N/(1 + Ne^2)$ โดยให้มีความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มร้อยละ 5 ซึ่งในการคำนวณดังกล่าวจากประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักประมาณ 1,200 ครัวเรือน ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้คือ $1,200/1+1,200(0.05)^2 = 300$ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 300 ครัวเรือนในที่นี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 302 ครัวเรือน เป็นตัวอย่างเพื่อตอบแบบสอบถาม จากนั้นคัดเลือกข้อมูลจากแบบสอบถามในการสัมภาษณ์เจาะลึกจำนวน 30 ครัวเรือน ในการวิจัยครั้งนี้ยังมีการสัมภาษณ์ ร้านรับซื้อยางพาราในชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ในองค์กรกองทุนสวนยาง พัฒนกรอำเภอ เกษตรอำเภอ ฯลฯ

ผลการศึกษา

1.การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดเวลาเป็น 2 ช่วง คือช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ก่อนปี พ.ศ. 2475) และช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 – ปี พ.ศ. 2504 ในแต่ละช่วงเวลาดังกล่าว มีประเด็นเนื้อหาการเปลี่ยนแปลงที่ศึกษา คือ โครงสร้างทางสังคม ระบบเศรษฐกิจ และระบบจิตวิญญาณ

1.1 ก่อนปี พ.ศ. 2504

ในช่วงนี้เป็นวิถีวัฒนธรรมชุมชนแบบการเกษตรดั้งเดิม แบ่งศึกษาเป็น 2 ช่วงย่อย คือ

1.1.1 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ด้านโครงสร้างทางสังคม มีครัวเรือนจำนวนน้อย ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน การตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกนี้จะอยู่บริเวณแม่น้ำต่อมามีการขยายมาบริเวณเส้นทางรถไฟ ด้านเศรษฐกิจ พื้นที่บริเวณนี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์การเก็บหาของป่าเป็นการตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตได้อย่างเพียงพอ เครื่องมือเครื่องใช้มีการผลิตเองจากภูมิปัญญาที่ตกทอดกันมา ด้านจิตวิญญาณระบบความคิดความเชื่อของชุมชนไม้เรียงผูกโยงอยู่กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีสาวเทวดา เจ้าที่เจ้าทาง เป็นต้น ระบบจิตวิญญาณได้สร้างคุณค่าให้แก่สภาพแวดล้อมโดยเป็นปัจจัยที่กำหนด ค่านิยม ความคิด และความเชื่อของชาวไม้เรียงซึ่งผนวกเข้ากับหลักพุทธศาสนา โดยที่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาช่วยยึดโยงในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน คุณตา ต่วน มีสาย ได้เล่าในฟังว่า “ถ้าอยากรู้เรื่องต่างๆ ชาวบ้านมักไปที่วัดไปหาอาจารย์ (พระครูนราภรณ์) ที่วัดทุ่งไหม้(วัดไม้เรียงในปัจจุบัน) ที่วัดมีทั้งหนังสือวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งหนังสือбуд หนังสือเกี่ยวกับตำรายาให้เลือกอ่านได้” (ต่วน มีสาย, 2553.) ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อในเรื่อง การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีความศรัทธาสูง

ต่อพระภิกษุที่เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติ พระภิกษุซึ่งเป็น
ที่นับถืออาทิ พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ และความเชื่อ
เรื่องผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อทางไสยศาสตร์
โหราศาสตร์ ได้แทรกอยู่ในวิถีชีวิต

1.1.2 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง
(พ.ศ. 2475 – 2504) ในช่วงนี้ด้านโครงสร้างทาง
สังคมมีลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชนเช่นเดียวกับ
ช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ ชุมชนมีความ
สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีการยึดโยงของระบบเครือญาติ
สภาพทางครอบครัวยังคงเป็นครอบครัวใหญ่ มีการ
แบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ตามลักษณะทางเพศคือ
ผู้หญิงรับผิดชอบงานในบ้านผู้ชายรับผิดชอบงาน
นอกบ้าน ในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัย แบ่งปันแลกเปลี่ยน
กันด้วยมิตรไมตรีการพึ่งพาด้วยเงินตรามีน้อย
มาก ด้านเศรษฐกิจ พบว่า สภาพทางเศรษฐกิจของ
ไม้เรียงในช่วงหลังปี พ.ศ. 2475 เป็นเศรษฐกิจชุมชน
การเกษตรที่มีการทำนา ปลูกยางพารา และสวนผลไม้
โดยมุ่งที่พออยู่พอกิน ทุกครัวเรือนมีข้าวบริโภค
ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคใช้แลกเปลี่ยนแบ่งปัน
กันในชุมชนและขาย ช่วงนี้เริ่มมีการบุกเบิกจับจอง
ที่ดินทำกิน มีการชักชวนญาติพี่น้องให้ถือครอง
ที่ดินและใช้ประโยชน์ในที่ดินตามลักษณะของพื้นที่
มีการปลูกยางพาราในพื้นที่มากขึ้นแต่ยังคงปลูกร่วมกับ
ต้นไม้ชนิดอื่น ชาวบ้านไม่ได้คิดจะปลูกเป็นพืช
เศรษฐกิจ เป็นการทำให้เสริมรายได้จากการขายเศษ
ยางจึงไม่ได้ทำอย่างจริงจัง งานหลักของครัวเรือนคือ
การทำนา ทำไร่ ในช่วงที่ทำงานหลักดังกล่าวจะหยุด
กรีดยาง ปักจี้การผลิตอื่น ๆ จากภายนอกนั้นแทบ
ไม่มี ที่มีบ้างเพียงเครื่องมือที่ไม่สามารถผลิตเองได้
ด้านจิตวิญญาณ ในด้านนี้ความคิด ความเชื่อ และ
วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านในช่วงนี้ไม่แตกต่าง
จากในช่วงแรกมากนัก ความคิดความเชื่อต่างๆ ส่วน
ใหญ่ยังเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือธรรมชาติและหลักพุทธ
ศาสนา มีประเพณี พิธีกรรม และวิถีปฏิบัติในการ
ดำเนินชีวิตที่ควบคุมพฤติกรรมของผู้นับในชุมชนให้

อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

1.2 ช่วง ปี พ.ศ. 2504–ปัจจุบัน(2553)

ในช่วงนี้ ด้านโครงสร้างทางสังคม
ประชากรหรือสมาชิกในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้นตาม
ลำดับ ปัจจุบันไม้เรียงมีประชากรทั้งสิ้น 7,631 คน
จำนวนชายและหญิงไม่แตกต่างกันมากนัก ความ
สัมพันธ์แนบแน่นในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นอดีตเริ่ม
ลดลง แต่ยังคงความสัมพันธ์ระดับเครือญาติที่มี
สายสัมพันธ์ใกล้ชิดกันอยู่ ญาติพี่น้องส่วนใหญ่สร้าง
บ้านเรือนอยู่ในละแวกเดียวกัน ลักษณะบ้านเรือน
เป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียวโดยรอบบ้าน จะปลูกผลไม้
เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน ขนาดของครอบครัวเล็กลง
เป็นลักษณะครัวเดี่ยวมากขึ้น บทบาทและหน้าที่ของ
สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีความเท่าเทียมกันทั้ง
ชายหญิง ทุกคนร่วมกันทำงานร่วมกันทำมาหากินไม่
แบ่งหน้าที่ด้วยเพศ บุตรหลานได้รับการศึกษาสูงขึ้น
สถานศึกษาในพื้นที่มีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับ
มัธยมศึกษา หากเจ็บไข้ไม่สบายส่วนใหญ่จะรักษา
ด้วยการหาหมอแผนปัจจุบันบทบาทของหมอพื้น
บ้านลดลง ในพื้นที่มีสถานอนามัย 2 แห่งคือสถานี
อนามัยบ้านทานพอ และสถานอนามัยบ้านหนอง
ท่อม และมีโรงพยาบาลอุพราชนววงเป็นโรงพยาบาล
หลักในพื้นที่ ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการมี
ครบครันทั้งไฟฟ้า และประปาหมู่บ้าน ภายหลังจาก
มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติชุมชนไม้
เรียงได้มีการพัฒนาระดับความเป็นอยู่ของผู้นับใน
ชุมชนด้านต่าง ๆ ตามลำดับ ถนนลาดยาง ถนน
คอนกรีตเกิดขึ้นในชุมชน ทุกคนเริ่มมีการะรับผิ
ชอบมากขึ้น มุ่งการทำงานที่สร้างรายได้ ส่งผลให้
ความสัมพันธ์ในระดับครัวเรือนและชุมชนมีน้อยลง
ด้านเศรษฐกิจ จากการใช้แผนพัฒนาประเทศตั้งแต่
ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) เป็นต้นมา ที่มุ่งเน้นการกระ
จ่ายความเจริญเข้าสู่ส่วนภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง ส่งผล
ให้อัตราการเร่งเกี่ยวกับกระแสบริโภคนิยมเพิ่มมา
ขึ้น มีการพัฒนาโดยนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ เช่น

การใช้รถไถ ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ฯลฯ และในปี พ.ศ. 2505 ได้เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อชุมชนเมื่อชุมชนไม่เรียงประสาตภัย ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ไม่เรียงได้รับความเสียหายอย่างรุนแรงทั้งบ้านเรือน สวนยางพารา สวนผลไม้ อีกทั้งสัตว์เลี้ยงล้มตายเป็นจำนวนมาก หน่วยงานของทางราชการได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพาราเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือในการให้เงินทุนในการทำสวน ส่งผลให้การขยายตัวของพื้นที่ทำสวนยางพารามีมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันสินค้าอุปโภคบริโภคได้ไหลบ่าเข้ามาในชุมชนเป็นอย่างมาก ทรัพยากรธรรมชาติหลายอย่างถูกทำลาย โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ประกอบกับในช่วงเวลาใกล้เคียงกันได้มีการขุดพบแร่พลูมแฟรมในพื้นที่เขาสุณีย์ ส่งผลให้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา มีกลุ่มชาวบ้านและนายทุนหลั่งไหลเข้ามาขุดแร่เป็นจำนวนมาก ในช่วงนั้นชาวบ้านจึงมีรายได้สูงมาก แต่ต่อมาเกิดการแย่งชิงเกี่ยวกับผลประโยชน์ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ในที่สุดทางราชการต้องสั่งปิดการขุดแร่ในพื้นที่ในปี พ.ศ. 2521 ด้านจิตวิญญาณ ความเจริญด้านต่างๆ จากภายนอกที่แพร่กระจายเข้ามาในชุมชนส่งผลให้วัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อและการดำรงชีวิตของผู้คน ความเชื่อแบบเดิมมีความหมายในการดำรงชีวิตน้อยลง วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนไม่ค่อยมีความสำคัญต่อคนรุ่นหลังน้อยลง ส่วนการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวบ้านนั้นก็มีน้อยลงเช่นกันและจะเปลี่ยนเป็นการจ้างงานเข้ามาแทนที่

2.การปรับตัวของชาวสวนยางพาราในชุมชน

การปรับตัวของชุมชนชาวสวนยางพาราแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ชุมชนชาวสวนยางพารากับวิถีการผลิตแบบพอเพียง(ก่อนปี พ.ศ. 2504) ช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบทุนนิยม

(พ.ศ. 2504 – 2540) และช่วงของชุมชนชาวสวนยางพารากับระบบเศรษฐกิจชุมชน (พ.ศ. 2540 -2553)

2.1 ชุมชนชาวสวนยางพารากับวิถีการผลิตแบบพอเพียง (ก่อนปี พ.ศ. 2504)

ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2504 เป็นช่วงที่ชุมชนชาวสวนยางพาราดำรงอยู่ด้วยวิถีการผลิตแบบพอเพียง เป็นระยะแรกที่มีของการนำยางพาราเข้ามาปลูกในชุมชน เพียงเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน ทั้งนี้เพราะในขณะนั้นชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน คราวเรือนต่างๆ มีการปลูกข้าว ทำไร่ เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอ รายได้สำหรับการจับจ่ายซื้อของส่วนใหญ่นั้นมาจาก สวนผลไม้ หมาก มะพร้าว การหาของป่า รับจ้าง ฯลฯ ครั้นเมื่อชาวบ้านเริ่มมีการปลูกยางพาราในพื้นที่ชุมชนไม่เรียงเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2470 โดยมีชาวบ้านนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราพันธุ์พื้นเมืองจากอำเภอหนองบัวลำภูมาทดลองปลูกในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านทอนพอก่อน ไม่ได้ปลูกเป็นแถวเป็นแนว แต่ปลูกร่วมกับพันธุ์ไม้อื่นๆ ตามที่ว่างในละแวกบ้าน และการทำสวนยางพาราจึงเข้ามาเสริมรายได้ที่มีอยู่เดิมในครัวเรือน

ระบบชุมชนชาวสวนยางพารามีปัจจัยและเงื่อนไขของความเป็นอยู่ที่เกิดจากชุมชนผลิตปัจจัยในการดำรงชีพขึ้นได้ด้วยตนเอง ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการสืบทอดมาใช้ในการผลิตในระยะแรก เครื่องมือที่ใช้ในการทำสวนยางพารา ชุมชนสามารถผลิตขึ้นเองได้เกือบทั้งหมด โดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งสามารถทำให้เกิดผลผลิตได้ตามความต้องการของชุมชน เครื่องมือที่ชุมชนผลิตขึ้นเองนั้นส่วนหนึ่งทำจากวัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น กะลามะพร้าว ใบไม้ กิ่งไม้ ฯลฯ ในส่วนที่ซื้อคือสิ่งที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ได้แก่เครื่องมือที่ทำด้วยโลหะ เช่น มีดกรีดยาง เครื่องรีดยาง ความรู้ในการผลิตเครื่องมือที่ใช้วัสดุท้องถิ่นมีการถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่อง

หากครัวเรือนใดขาดแคลนปัจจัยยังชีพ หรือขาดสื่อบางครั้งก็สามารถหยิบยืมช่วยเหลือกัน

2.2 ช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบทุนนิยม (พ.ศ. 2504 – 2540)

ในช่วง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2540 เป็นช่วงที่ชุมชนชาวสวนยางพาราเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจชุมชนเข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนผ่านจากการผลิตแบบพอเพียงเข้าสู่การผลิตระบบทุนนิยม แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ พ.ศ. 2504 – 2520 และ พ.ศ. 2520 – 2540

ช่วงแรก พ.ศ. 2504 – 2520 เป็นช่วงที่เริ่มใช้แผนพัฒนาสังคมแห่งชาติ ช่วงนี้ภาครัฐได้ขยายฐานการผลิตภาคการเกษตรเพื่อป้องกันการผลิตภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่การเกษตรและปลูกยางพารามากขึ้น ประกอบกับเกิดเหตุการณ์วาทภัยครั้งใหญ่ขึ้นในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2505 ชาวบ้านในพื้นที่ไม่เรียงได้รับความเสียหายทั้งบ้านเรือนและทรัพย์สิน ต้นไม้พืชผลต่าง ๆ ถูกแรงลมโค่นล้มไปเกือบหมด ในช่วงนี้เองจึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการทำสวนยางพารา เนื่องจากภาครัฐได้สนับสนุนให้มีกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สทย.) พันงาน สทย. เร่งเข้าไปในพื้นที่เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านโดยจัดสรรทุนให้ทำสวนยางพารา ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่จำนวนไม่น้อยตัดสินใจหันมายึดอาชีพสวนยางพาราปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ ขณะที่ความเป็นทุนนิยมได้เริ่มก่อตัวขึ้นในมิติต่างๆ อย่างกว้างขวาง ในช่วงนี้ชุมชนส่วนใหญ่ยอมรับและเข้าร่วมในวิถีการผลิตเพื่อการค้า เช่น มีการใช้พันธุ์ยางพาราเป็นเงื่อนไขในการเพิ่มผลผลิตเพื่อการค้า เปลี่ยนแปลงการปลูกยางพาราพันธุ์พื้นเมืองเป็นยางพาราพันธุ์ดีด้วยวิธีการผลิตแบบใหม่ มีการกำจัดวัชพืช การบำรุงต้นยางด้วยปุ๋ยเคมี ยอมรับซื้อและนำการปลูกแบบใหม่ เช่น การติดตาพันธุ์ดี การใส่ปุ๋ยเคมีตั้งแต่เริ่มปลูกจนถึงกรีด การปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยว มีการกำหนดอายุ

และขนาดในการกรีดยาง ขั้นตอนการกรีดยาง และการทำยางแผ่น ช่วงนี้จึงเป็นช่วงเวลาที่ชุมชนรับนวัตกรรมสมัยใหม่เกี่ยวกับการผลิตยางพาราเข้ามาอย่างเต็มที่ เริ่มตั้งแต่การปลูกจนกระทั่งการผลิตเป็นแผ่นยาง รวมทั้งระบบตลาดก็เริ่มมีขึ้นอย่างมีรูปแบบ ยางพาราซึ่งไม่เคยมีมูลค่ามากนัก ได้กลายเป็นสินค้าที่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นเงิน ชุมชนเริ่มเปลี่ยนเป้าประสงค์จากระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เพียงพอ เป็นความต้องการทางด้านวัตถุที่จะมาอำนวยความสะดวกสบายให้กับตัวเองได้มากขึ้น โดยใช้เงินในการแลกเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนับเป็นจุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงที่นำชุมชนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า

ช่วงที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2520 – 2540 เป็นช่วงที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า ในช่วงนี้ชุมชนได้ขยายพื้นที่ปลูกยางพาราไปยังพื้นที่สวนผลไม้ พื้นที่ทำนาข้าว พื้นที่เหล่านี้ถูกทดแทนด้วยยางพาราตามเงื่อนไขของการตลาดซึ่งเป็นการต้องการปัจจัยด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ในการทำสวนยางพารามีการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับระบบปัจจัยในการผลิต และเทคโนโลยีการผลิตแบบเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะปุ๋ยและเคมีภัณฑ์ต่าง ๆ ส่งผลให้การลงทุนด้านการผลิตสูงขึ้น ทำให้ชุมชนต้องเข้าสู่ตลาดทุนอย่างเต็มตัว ชุมชนเริ่มสะสมทุนด้วยการนำยางพาราไปขายให้พ่อค้าคนกลางในตลาด แล้วนำเงินที่ได้ไปใช้ในการซื้อหาปัจจัยในการดำรงชีพและปัจจัยการผลิตจากภายนอก ขณะที่ชาวสวนยางพาราไม่มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไข คุณภาพ และราคาของยางพารา จึงไม่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้

2.3 ช่วงของเศรษฐกิจชุมชน (พ.ศ. 2540 -2553)

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 -2553 เนื่องจากช่วงนี้ประเทศไทยต้องปรับตัวหลังจากประสบกับ

วิกฤติเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ชุมชนไม้เรียงได้พยายามปรับตัวมาก่อนหน้านี้เห็นว่าการพึ่งภายนอกทำให้ชุมชนอ่อนแอลงจึงได้พยายามสร้างกระบวนการพึ่งตนเองในหลาย ๆ ด้าน ต่อมา มีการนำแนวคิดในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเห็นว่าจะเป็นเหมือนพลังผลักดันที่สำคัญเพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอก ชาวบ้านในชุมชนไม้เรียงกลุ่มหนึ่งได้มีแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน โดยทำแผนพัฒนาชุมชนจัดทำโครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นผึ่งแห้งและยางแผ่นรมควัน และจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองตำบลไม้เรียง ผู้นำคนสำคัญที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการในฐานะนักบริหาร คือ คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ลุงประยงค์ได้กล่าวให้ฟังว่า “ปลูกยางอย่างเดียว พึ่งยางอย่างเดียวตลอดไปไม่ได้ เพราะเรากินยางแทนข้าวไม่ได้ ดังนั้นเราต้องทำอย่างอื่นด้วย” (ประยงค์ ธรรมรงค์, 2552) ชาวบ้านจึงได้เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว คือ กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดตั้งกลุ่มในหมู่ที่ 2 กิจกรรมเพาะเลี้ยงปลาในน้ำจืด จัดตั้งกลุ่มในหมู่ที่ 4 กิจกรรมการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง จัดตั้งกลุ่มใน หมู่ที่ 1 กิจกรรมการเพาะเลี้ยงเห็ดด้วยขี้เลื่อย จัดตั้งกลุ่มในหมู่ที่ 10 กิจกรรมการเลี้ยงสุกร จัดตั้งกลุ่มในหมู่ที่ 2 กิจกรรมการผลิตอาหารสัตว์ (ปลา ไก่ และสุกร) จัดตั้งกลุ่มในหมู่ที่ 9 กิจกรรมการแปรรูปข้าว จัดตั้งกลุ่มในหมู่ที่ 6 และกิจกรรมการแพทย์แผนไทยสมุนไพรเพื่อสุขภาพ จัดตั้งกลุ่มในหมู่ที่ 3

ในการรวมกลุ่มดังกล่าวได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เสริมรายได้ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการการตลาด การผสมผสานและยกระดับองค์ความรู้ โดยที่สมาชิกทุกคนต้องช่วยกันหาทางออก

วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ปรัชญาหรือกันในที่ประชุมของสภาผู้นำชุมชน การเรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้ชุมชนเริ่มผันตัวเองกลับไปสู่วิถีชีวิตแบบพอเพียงเช่นในอดีต ขณะเดียวกันได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประสมประสานในชุมชนกันอย่างลงตัว

3.การพัฒนาศักยภาพของชุมชน

ในส่วนของการพัฒนาศักยภาพและการสร้างเครือข่ายชุมชนของชาวสวนยางพาราไม้เรียง ชุมชนมีการรวมกลุ่มจนประสบความสำเร็จได้จดทะเบียนตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรชื่อว่า “กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง” สามารถผลิตยางคุณภาพดีที่ขายได้ราคาสูงกว่าท้องตลาด ซึ่งนำไปสู่การสร้างเครือข่ายเกษตรกรขึ้นในเวลาต่อมา เพื่อดำเนินการแก้ปัญหายางพาราคต่ำ ชุมชนไม้เรียงได้พยายามแก้ไขปัญหาให้กับตนเองและสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้ โดยเริ่มจากทำในสิ่งที่ใกล้ตัว คือใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นทุนและสร้างมูลค่าให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเป็นทุนจากทรัพยากรดั้งเดิมของชุมชน ทุนที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิม และทุนที่เป็นทรัพย์ ได้มีการก่อตั้ง “ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง” ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยตระหนักว่าการแก้ปัญหาจะต้องเริ่มต้นจากภายใน คือคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการมิใช่มุ่งขอความช่วยเหลือจากภายนอก หลังจากนั้นชุมชนไม้เรียงจึงมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งในภาคใต้ คือจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และภาคอีสาน

ชุมชนไม้เรียงได้พัฒนาศักยภาพของตนเองด้วยการเชื่อมโยงกับความรู้และภูมิปัญญาชุมชน โดยมีแผนแม่บทของชุมชนที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การดำเนินการเพื่อคิดวิธีการพึ่งพาตนเอง กล่าวคือได้จัดทำแผนแม่บทชุมชนของไม้เรียงหรือแผนแม่บทยางพาราไทยขึ้นครั้งแรกใน

ปี พ.ศ. 2539 แผนดังกล่าวเน้นการพัฒนาการผลิตจากยางพาราของชุมชน สภาพเช่นนี้เป็นเครื่องมือที่ทำให้คนในชุมชนได้มาเรียนรู้ร่วมกันเป็นการเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตน รู้จักทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน รู้จักโลกภายนอก ฯลฯ ต่อมาเมื่อมีแผนแม่บทฉบับ ปี พ.ศ. 2545 ได้เน้น “ระบบการจัดการ” หรือ “วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากแผนแม่บทเดิมโดยได้เพิ่มเติมบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น แผนแม่บทนี้ประกอบด้วย 8 แผนย่อย คือ 1) แผนพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน 2) แผนการจัดการผลผลิต 3) แผนพัฒนาทุนและระบบสวัสดิการ 4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 5) แผนการพัฒนาสุขภาพ 6) แผนพัฒนาการท่องเที่ยว 7) แผนพัฒนาจิตใจ และ 8) แผนพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน แผนดังกล่าวมุ่งให้คนในชุมชนมีความมั่นใจในการพัฒนาตนเอง มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ และสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรและผลผลิตในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับยุทธศาสตร์ได้กำหนดไว้ 5 ยุทธศาสตร์ หลักคือ 1) ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ มีการกิจ เพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ในระดับการกินดีอยู่ดีมีความสุข 2) ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเอง มีการกิจเพื่อพัฒนาด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชน 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากร มีการกิจคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน 4) ยุทธศาสตร์การดูแลสุขภาพและการพัฒนาจิตใจ มีการกิจเพื่อพัฒนาอาชีพให้มั่นคงด้วยเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง และ 5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร มีการกิจ เพื่อพัฒนาองค์กรของชุมชนไม่เรียงให้เข้มแข็ง

4.แนวโน้มของชุมชนชาวสวนยางพาราในอนาคต

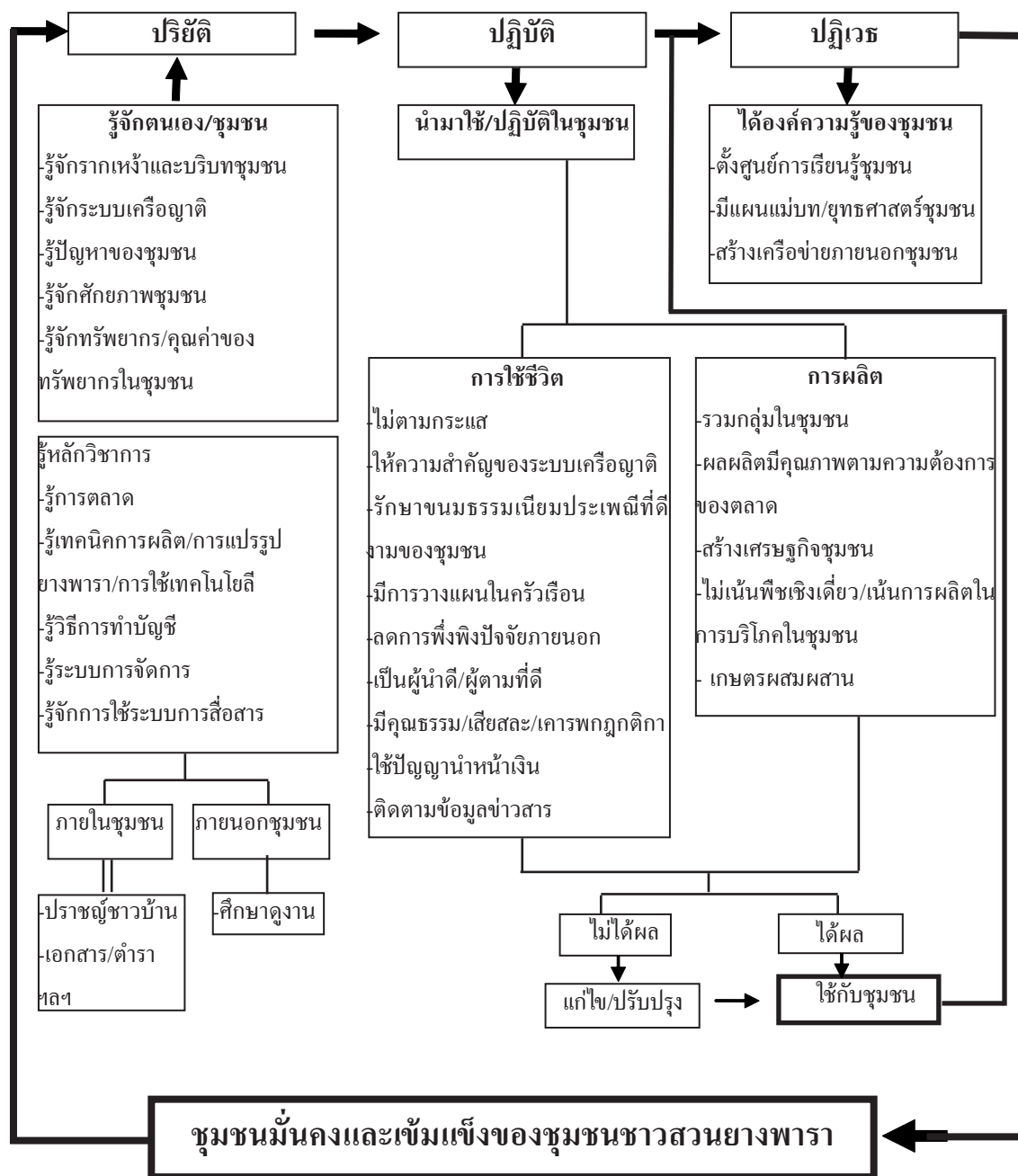
จากการศึกษาชุมชนไม่เรียงทั้งหมดผู้วิจัยมองถึงแนวโน้มในอนาคตของชุมชนชาวสวนยางพาราว่า จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากความต้องการใช้ยางในตลาดโลกเพิ่มขึ้น ภาครัฐต้องมีมาตรการรองรับในด้านต่าง ๆ เช่น ปริมาณผลผลิตยางพารา ป้องกันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า ชาวสวนยางพาราจะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็งในมิติต่าง ๆ โดยการเรียนรู้ชุมชน รู้จักตนเอง รู้ปัญหาของชุมชน รู้จักทรัพยากรในชุมชน รู้วิธีการจัดการ และสามารถวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคต ที่สำคัญชาวสวนยางพาราต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด ให้มีความสำคัญกับ คุณค่ามากกว่ามูลค่า สำหรับแนวโน้มในอนาคตของชุมชนชาวสวนยางพาราไม่เรียงชุมชนชาวสวนยางพารา กลุ่มสำคัญที่จะยังคงมีการรวมกลุ่มของชาวสวนยางพาราที่ยั่งยืน จะยังคงเป็นตัวขับเคลื่อนร่วมกับภาครัฐในวางแผนแก้ปัญหาของยางพาราของไทยทั้งระบบ เนื่องจากมีประสบการณ์ทั้งตลาด การจำหน่าย และเก็บรวบรวมความรู้ในเรื่องการทำสวนยางพารา

5.ทางเลือกในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนชาวสวนยางพารา

ทางเลือกในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนชาวสวนยางพาราโดยทั่วไป ซึ่งสามารถประมวลจากการศึกษาในชุมชนไม่เรียง มีประเด็นสำคัญคือ ควรมุ่งให้สมาชิกในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมประสาน มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนภายใต้ฐานปัญญานิยม ฐานจริยธรรมนิยม ฐานอำนาจนิยม และฐานทุนนิยม ซึ่งเป็นคุณูปการต่อการขับเคลื่อนชุมชนในการสร้างองค์ความรู้ และกระบวนการที่นำไปสู่การปฏิบัติ ตามหลักการ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ทำให้ชุมชนไม่เรียงดำรงสถานะ

ทางเศรษฐกิจอยู่ได้อย่างเข้มแข็งในทุกสถานการณ์ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เรียกว่า หลัก ปริยัติ
ควรเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเองในชุมชน ลด - ปฏิบัติ - ปฏิเวธ ในการพัฒนาแก้ไขปัญหาด้าน
การพึ่งพาจากภายนอก ใช้แนวเกษตรพอเพียงตาม สังคมชุมชน กล่าวคือ ปริยัติ คือต้องเรียนรู้ชุมชนต้น
แนว พระราชดำรัสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะ เองเสียก่อน รู้จักพื้นฐานและรากเหง้าในชุมชนของ
ทำให้ชุมชนชาวสวนยางพาราอยู่ได้อย่างยั่งยืนมั่นคง ตนเอง เมื่อรู้เรื่องแล้วจึงค่อยปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติได้
และตั้งรับกระแสทุนนิยมที่เข้ามา ที่สำคัญการนำหลัก แล้วจึงรู้จักเห็นชัดตามเป็นจริงนั้นที่เรียกว่า ปฏิเวธ

ตัวแบบของการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนชาวสวนยางพารา

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมของชาวสวนยางพาราท่ามกลางกระแสทุนนิยม เป็นการศึกษาวิถีปฏิบัติของชาวสวนยางพาราทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่ามนุษย์เรามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ 3 ด้านใหญ่ๆ คือ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และจักรวาล(ความเชื่อ) (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2550) ด้านโครงสร้างทางสังคมงานวิจัยนี้สะท้อนธรรมชาติของชาวสวนยางพารา ที่ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มทางสังคมเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิต และแสดงให้เห็นว่ามนุษย์เราต้องพึ่งพาอาศัยกัน ไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ ในด้านเศรษฐกิจ อันเป็นการดำเนินการให้ได้มาซึ่งปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิต การทำสวนยางพาราไปสู่การสร้างวัตถุที่จำเป็นต่อชีวิตและครอบครัว ก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ที่สร้างอำนาจ สร้างความแตกต่างและเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมขึ้น สำหรับเรื่องของจักรวาลความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดจากการกลั่นกรองของชาวสวนยางพารา ผ่านการสื่อสาร หรือการใช้ระบบสัญลักษณ์ต่างๆ ที่บางครั้งอาจพิสูจน์หรือหาความจริงไม่ได้

กระแสทุนนิยมกับชุมชนชาวสวนยางพารา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา การที่ประเทศของเราประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 จนกระทั่งปัจจุบันถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 10 แล้ว ได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ภายในประเทศ และโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นอย่างมากมายเพื่อส่งเสริมการเพิ่มปริมาณผลผลิตด้านการเกษตร มีการนำเทคโนโลยีและวิธีการสมัยใหม่เข้ามาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงควบคุมและจัดการกับธรรมชาติ เป็นการพัฒนาที่มุ่งความเจริญที่ให้ความสำคัญแก่ทุนนิยมเป็นสำคัญซึ่งโดยแท้จริงแล้วกระตุ้นให้เกิดการทำลายความสมดุลของระบบนิเวศอย่างรวดเร็วและรุนแรง การขยายตัวทางการเกษตรควบคู่ไปกับการตัดไม้ทำลายป่าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องแรงงานที่ใช้ในการเกษตรซึ่งแต่เดิมใช้แรงงานคนและ

แรงสัตว์เป็นหลัก เปลี่ยนเป็นการใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่อื่นๆ ระบบทุนนิยมเข้ามาเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ผลที่ตามมาก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรในชุมชน กลุ่มผู้มีทุนทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอำนาจคือผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างสูง ขณะที่กลุ่มชาวบ้านทั่วไปกลายเป็นผู้เสียเปรียบในทุกด้าน ชาวสวนยางพาราเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องอยู่ในวังวนดังกล่าว นอกจากนี้อิทธิพลของระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ยังทำให้ชาวสวนยางพาราจำนวนไม่น้อยหันมาขึ้นชมและเอาอย่าง นิยมความหรูหราความมั่งคั่งที่ถึงพร้อมด้วยวัตถุ วิธีการดำเนินชีวิตตามกระแสทุนนิยมได้แพร่กระจายเข้ามาครอบงำคนทุกกลุ่มอาชีพ การที่ชาวสวนยางพาราได้ดำเนินวิถีชีวิตตามกระแสทุนนิยมมากขึ้นเช่นนี้ ดูอย่างผิวเผินเหมือนกับว่าชาวสวนยางพาราสะดวกสบาย มีการพัฒนา มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่โดยเนื้อแท้แล้วชาวสวนยางพาราจำนวนไม่น้อยต้องเผชิญกับความทุกข์ที่จมปลักอยู่กับภาวะเงินผ่อน ทั้งรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องใช้อำนวยความสะดวกสบายภายในบ้าน ส่งผลให้การรักษารูปแบบและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมความเข้มแข็งของชุมชนชาวสวนยางพารา

ชุมชนชาวสวนยางพาราไม่เรียงซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง อันเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาทางพาราคต่ำ ชาวบ้านไม่เรียงได้พยายามคิดหาวิธีแก้ปัญหาโดยไม่รอพึ่งความช่วยเหลือจากภาครัฐ ความสำเร็จของไม่เรียงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่านโยบายขั้นตอนการทำงานต่างๆ รวมทั้งบุคลากรที่รับผิดชอบของภาครัฐควรปรับเปลี่ยนแก้ไขทั้งวิธีคิดและวิธีทำงานเนื่องจากการที่ผ่านมาไม่ได้เสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง จากบทเรียนที่ผ่านมาภาครัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนได้ คิดเอง ทำเอง ด้วยการปรับกระบวนการทัศน์เป็นการทำงาน

เชิงบูรณาการ ไม่ใช่การทำงานที่เกิดจากการสั่งการ หรือการทำงานแบบแยกส่วน ภาครัฐควรปลูกเร้า กระตุ้นและสนับสนุนให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกและตระหนักถึงการรวมกลุ่ม ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้จากไม้เรียงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ภาวะผู้นำ ประยงค์ ธรรมรงค์ และผู้นำคนอื่น ๆ ซึ่งใช้เวลายาวนาน ในการชักนำชาวบ้านด้วยการปลูกจิตสำนึกให้ร่วมมือร่วมใจกันโดยวิธีการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตย และเอาใจจริงเอาใจกับการทำงาน เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้าน กระบวนการเปลี่ยนแปลงความคิดดังกล่าวเริ่มจากการฟื้นความสัมพันธ์ในชุมชน สร้างความไว้วางใจกันจากกลุ่มเล็ก ๆ เมื่อสร้างได้สำเร็จก็ขยายไปยังคนอื่น ๆ ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มใจเต็มศักยภาพมากขึ้น ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญยิ่งไม่เพียงแต่การริเริ่มหรือการดำเนินงานที่เป็นพื้นฐานของชุมชนเท่านั้น ยังรวมถึงการจัดการในระยะยาว โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพยากรของชุมชนด้วย เพราะผู้นำที่มาจากคนในชุมชนที่เผชิญปัญหาร่วมกันย่อมเข้าใจและตระหนักในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดี อีกทั้งมีอำนาจภายในอันเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านด้วย

นโยบายภาครัฐกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ในส่วนของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของภาครัฐนั้น ภาครัฐมีนโยบายมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดการสูญเสียสมดุลธรรมชาติ เช่น กรณีส่งเสริมให้ชาวสวนปลูกยางพาราเป็นพืชเชิงเดี่ยว ได้ทำลายพันธุ์ไม้ชนิดอื่นที่เกื้อกูลต่อการเจริญเติบโตของยางพารา ซึ่งนำไปสู่การทำลายความสมดุลของระบบนิเวศตามมา ขณะเดียวกันการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราโดยใช้พื้นที่ที่ประกอบการเกษตรอื่น ๆ เช่น พื้นที่นา สวนผลไม้ สวนกาแฟ ชาวสวนจะต้องลงทุนเพิ่มมากขึ้น ขณะที่การเจริญเติบโตของ

ยางพาราช้ากว่าปกติทั้งผลที่ได้รับก็ต่ำ กรณีเช่นนี้เป็นเพราะชาวสวนยางพารามุ่งสร้างรายได้เป็นตัวเงิน มากกว่าเห็นคุณค่าวิถีวัฒนธรรมเดิมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์และเกื้อกูลต่อกันน้อยลง พลังชุมชนจึงอ่อนด้อยลงด้วย นโยบายการผลิตแบบเกษตรอุตสาหกรรม ที่ใช้เครื่องจักรและสารเคมีเป็นหลัก แม้จะเป็นประโยชน์แต่ล้วนทำลายสิ่งแวดล้อมและสภาพนิเวศในชุมชน และบางครั้งการนำหลักวิชามาใช้มากเกินไปก็อาจจะทำให้ไม่รู้และไม่เข้าใจความจริงของปัญหา บทบาทที่สำคัญของนักวิชาการในการส่งเสริมชาวสวนยางพารา จึงสวนทางกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน อย่างเห็นได้ชัด สภาพเช่นนี้หากมองอย่างรวดเร็วผิวเผินจะมองว่าเป็นประโยชน์ แต่ในระยะยาวทำให้ชาวสวนยางพารา มีความเปราะบางยิ่งขึ้น กรณีชาวสวนยางพาราไม้เรียงที่มีผู้นำ ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหากับชาวบ้านในชุมชน และสามารถฝ่าวิกฤตจนอยู่รอดได้นั้น นับเป็นแบบอย่างที่ชุมชนอื่นสามารถนำไปปรับใช้ได้ การแก้ปัญหาของชุมชนชาวสวนยางพารา

ทุกวันนี้ชุมชนชาวสวนยางพาราไม้เรียงมีการแสวงหาทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยเชื่อมโยงเหตุปัจจัยและองค์ประกอบในลักษณะองค์รวมมากขึ้น มีการแสวงหาความรู้ความคิด และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญคือไม่ลืมรากเหง้าทางวัฒนธรรม และศักยภาพที่ชุมชนสั่งสมกันมา การที่ชุมชนให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยที่ให้น้ำหนักกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ฟื้นฟูคุณค่าของทรัพยากรในชุมชน เช่น สมุนไพร ยา อาหาร ให้คุณค่ากับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน สวัสดิการชุมชน รวมทั้งการกำหนดโครงสร้าง ยุทธศาสตร์และแผนแม่บทของชุมชน นับได้ว่าชาวสวนยางพาราไม้เรียง คิดและดำเนินการมาถูกทางแล้ว เพราะสอดคล้องเกี่ยวกับสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แห่งรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

บัญญัติไว้อย่างไรก็ตามการที่ชุมชนชาวสวนยางพาราไม่เรียงเคยประสบกับปัญหา อุปสรรค ต่าง ๆ มากมาย และสามารถเผชิญปัญญามาได้ด้วยดีนั้นย่อมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนจะไม่ล่มสลายอย่างแน่นอนหากคนในชุมชนมีปัญหา มีสติ มีพลัง มีศักยภาพ และมีเจตจำนงที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา ดังนั้นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องตระหนักคือนอกจากชุมชนจะต้องมีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนแล้ว การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน รู้จักค้นหาศักยภาพและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ และไม่ควรลืมความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายที่คอยค้ำชูสร้างปัจจัยเกื้อหนุนต่อชุมชนตลอดมา ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชนให้เข้มแข็งจะต้องดำเนินการควบคู่ไปด้วย

ความสอดคล้องทางทฤษฎี

ชุมชนชาวสวนยางพาราตามแนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายนั้นพบว่าได้รับเอาการวัฒนธรรมการบริโภคของสังคมเมือง เข้ามาทั้งนี้อาจจะไม่ได้คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เช่นการรับประทานกาแฟและขนมปังตอนเช้าก่อนไปกรีดยางเป็นความสะดวกและรวดเร็วกว่าการหุงหาอาหารอื่น นอกจากนั้นการแพร่กระจายของนวัตกรรมทางเทคโนโลยีใหม่ที่นำมาปรับใช้ในการทำสวนยางพารา ตั้งแต่การใช้รถแทรกเตอร์ในการไถปรับพื้นที่ก่อนปลูกยางพารา แทนการใช้แรงงานคนในอดีต การเลือกยางพันธุ์ดีเข้ามาปลูกแทนพันธุ์พื้นเมือง การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีในการทำยางแผ่น และการทำยางแผ่นรมควันของไม้เรียง สิ่งเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามแนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้สภาพดังกล่าวยัง

สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยามนุษย์ POET Model ที่มองว่าในชุมชนของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่เป็นลักษณะความสัมพันธ์ได้ตอบกัน (Organization) จากการชุมชนชาวสวนยางพารามีกระบวนการปรับตัวจากการที่ประชากร (Population) คือชาวสวนยางพารา โดยชาวสวนยางพารามีการใช้เทคโนโลยี(Technology) ขึ้นอยู่กับลักษณะและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ (Environment) กล่าวคือ ชาวสวนยางพาราในชุมชน ไม้เรียง (P) มีการจัดระเบียบการดำเนินการทำกิจกรรมต่าง ๆ จัดแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบร่วมกัน ตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง จัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน(O) ชุมชนไม้เรียงมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น มีการใช้เทคโนโลยีพัฒนาการผลิตยางแผ่นผึ่งแห้งและยางแผ่นรมควัน (T)โดยนำมาปรับเริ่มจากทำในปริมาณในน้อยตามกำลังของปริมาณยางและกำลังทุนแล้วจึงค่อยขยายตัวเองขึ้น(E) ซึ่งทั้งหมดจะมีความสัมพันธ์ หากพิจารณาผลการศึกษาดังกล่าวตามแนวทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่บนฐานคิด 4 ประการ (A G I L) คือ การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal) การบูรณาการ Integration และระบบต้องชำระพันธุ์ (Latency) จะเห็นว่าลักษณะของชุมชนชาวสวนยางพาราไม้เรียง มีการทำหน้าที่เพื่อดำรงอยู่ของระบบชุมชน ในชุมชนมีระบบของสถาบันเกาะเกี่ยวเชื่อมโยง ตรวจสอบ กำกับดูแลซึ่งกันและกันจึงทำให้ระบบทั้งระบบดำรงอยู่ได้ ผลการศึกษาจึงสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่เห็นได้ชัดจากการดำเนินชีวิตของชาวสวนยางพาราในด้านวิธีการทำสวนยางพารา การทำการเกษตรเชิงเดี่ยวรับเอาระบบทุนนิยมเข้าคำนึงถึงเป้าหมายคือรายได้และผลตอบแทนเป็นหลัก (G) ภายหลังชาวบ้านในชุมชนไม้เรียงได้พบว่าชุมชนไม่สามารถอยู่ได้หากดำเนินการโดยใช้เกษตรเชิงเดี่ยวเพียงอย่างเดียว จึงต้องมีการปรับเปลี่ยน (A) จะต้องอาศัยการบูรณาการจัดการด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย อาศัยความร่วมมือ

เมื่อผลึกกันของสมาชิกในชุมชนมีกลุ่มแกนนำ กลุ่มปฏิบัติการ รวมทั้งประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ ทั้งเกษตรกรอำเภอ ปราชญ์ผู้รู้ต่าง ๆ เพื่อประยุกต์ใช้องค์ความรู้กับชุมชน (L) ให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนลดการพึ่งพิงจากภายนอกชุมชน มีการประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน (I) สร้างระบบแก้ปัญหาของชุมชนให้เกิดเสถียรภาพ ตลอดจนการแก้ปัญหาเรื่องราคาขายพาราตกต่ำโดยการรวมกลุ่มกัน ลดการขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ในส่วนนี้ถือว่าเป็นการปรับโครงสร้างในชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถคงเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจและสามารถดำรงชีวิตอย่างมั่นคง นอกจากนั้นแล้วด้านโครงสร้างในด้านอื่น ๆ ของชุมชนไม่เรียงก็สามารถปรับเปลี่ยนตัวเองจนผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนและดำรงชีวิตอยู่ได้ในชุมชนอย่างสมดุลลดการพึ่งพิงจากภายนอกจึงเป็นในลักษณะของเศรษฐกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การศึกษาวัฒนธรรมและมุมมองแนวความคิดของชุมชนภาคการเกษตรในชนบทภาคใต้ของไทยที่ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสทุน และประสบความสำเร็จในการพึ่งตนเอง ในชุมชนไม่เรียง ผู้วิจัยมีมุมมองเกี่ยวกับการเสนอแนะใน 2 ลักษณะ คือ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

ในส่วนของข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ผู้วิจัยมีความคาดหวังว่า ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้สำหรับชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันได้

1.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนทั่วไป

1.1.1 การแก้ปัญหาชุมชนต้องเริ่มจากการศึกษาบริบทและสภาพปัญหาของชุมชนของตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงนำแนวความคิดและ

วิธีการต่าง ๆ ไปประยุกต์ปรับใช้ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติของชุมชน อาทิ การนำรูปแบบการจัดการชุมชน การส่งเสริมและจัดตั้งองค์กรชุมชนในมิติของการจัดการตนเอง โดยสามารถดำเนินการผ่านพลังในชุมชนที่มีกระบวนการก่อรูปตนเองอย่างมีขั้นตอนและ กระบวนการนี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน

1.1.2 สมาชิกในชุมชนต้องศรัทธาใน

ศักยภาพของชุมชนตนเองเพื่อแสวงหาทางออกของปัญหาทางเศรษฐกิจที่เผชิญร่วมกัน และสร้างแผนแม่บทชุมชนได้ โดยอยู่บนพื้นฐานทางเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนของตนเอง ซึ่งแผนพัฒนาของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังชุมชนด้วยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมประสาน เรียนรู้ปัญหา

1.1.3 ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนอื่นเพื่อไปประยุกต์ปรับใช้หรือหลอมรวม

1.1.4 ชุมชนภาคการเกษตรในปัจจุบันนี้ควรจะใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่าเพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอก การควบคุมการใช้ปุ๋ยเคมีและลดปริมาณสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและสัตว์สารเคมีปราบวัชพืช และสารเคมีป้องกันโรคต่าง ๆ

1.1.5 ชาวสวนควรศึกษาวิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ หรือปุ๋ยชีวภาพ และใช้ปุ๋ยดังกล่าว กับพื้นที่การเกษตรของตนเอง อีกทั้งควรเรียนรู้สภาพนิเวศในสวน และปรับความสมดุลของพื้นที่ตามธรรมชาติซึ่งจะเป็นการช่วยให้ลดต้นทุนในการผลิตได้

1.1.6 เกษตรกรหรือชาวสวนยางพาราควรมีการจัดตั้งสหกรณ์ในหมู่บ้านหรือในชุมชนให้มากขึ้น เช่น การรวมกลุ่มในการแปรรูปยางแผ่นดิบเพื่อควบคุมคุณภาพและเพิ่มมูลค่า การพัฒนาคุณภาพตามความต้องการของผู้ใช้

1.1.7 สำหรับชาวสวนยางพารานั้นจะต้องพัฒนาความรู้เทคนิคการทำสวนยางพารา

ตั้งแต่ปลูกจนถึงการตัดกรีด เรียนรู้ระบบการตลาด การส่งเสริมกระบวนการผลิต การใช้ประโยชน์ในชุมชนอย่างครบวงจร ที่สำคัญชาวสวนยางพาราต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดโดยให้ความสำคัญกับคุณค่าที่จะได้รับมากกว่าการเน้นเรื่องมูลค่า

1.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.2.1 การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวสวนยางพาราที่ภาครัฐควรปกป้องฐานทรัพยากร ภูมิความรู้ วัฒนธรรม และสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายใต้กระแสชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์ ภายใต้การเสริมสร้างและประสานเครือข่ายในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

1.2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เช่น องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมของชุมชนและการพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่ ด้วยการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1.2.3 ภาครัฐควรเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ อีกทั้งการส่งเสริมศักยภาพของผู้นำชุมชนในเชิงการถ่ายทอดความรู้ ทักษะการจัดการจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือสมาชิกรุ่นหลัง เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อการแสวงหาคำตอบหรือแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในแง่มุมที่หลากหลายมากขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยีขนาดเล็กให้

ชาวบ้านเพื่อใช้ในการแปรรูปผลผลิตยางพาราด้วยตนเอง เช่น โรงรมยางขนาดเล็ก การผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากยางพารา และอื่นๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมย่อย ๆ ที่ชาวบ้านสามารถรวมกลุ่มดำเนินการได้เองในชุมชน

2.2 ปัญหาสำคัญของชาวสวนยางพาราที่ประสบอย่างต่อเนื่อง คือโรคที่เกิดขึ้นกับยางพาราตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ชาวสวนยางพาราส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้น้อย การแก้ไขยังเป็นไปในลักษณะปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น จึงจำเป็นต้องมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรคของยางพาราเฉพาะพื้นที่ ทั้งนี้เพราะในบริบทที่แตกต่างกันองค์ประกอบที่ทำให้เกิดโรคระบาดของยางพาราแตกต่างกันด้วย ปัจจุบันมีการขยายพื้นที่การปลูกยางพารากระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ทุกภาค เกษตรกรที่ทำสวนยางพารา นอกจากมีปัญหารื้อนี้ในลักษณะที่เป็นสากลแล้ว ควรที่จะรู้เรื่องดังกล่าวเฉพาะพื้นที่ด้วย

2.3 ควรมีการวิจัยที่ศึกษาถึงผลกระทบของการปรับเปลี่ยนระบบนิเวศของชุมชนชาวสวนยางพาราในพื้นที่ราบลุ่มและพื้นที่ภูเขาเชิงเขา ที่ได้มีการปรับพื้นที่เพื่อใช้ในการปลูกยางพารา ซึ่งเป็นการทำลายระบบการยึดเกาะหน้าดินและเป็นปัจจัยเสี่ยงกับการเกิดภาวะดิน Slide ช่วงที่มีฝนตกหนัก อันก่อให้เกิดความสูญเสียมากกว่าความคุ้มค่าที่ชาวสวนจะได้รับผลประโยชน์ในระยะยาว ดังนั้นปัญหาเหล่านี้น่าจะมีการทำศึกษาวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2553. *สถิติประชากร*. สืบค้นเมื่อ เมษายน 2553, จาก www.dopa.go.th.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. 2547. *สังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544. *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคมที่ระลอกในวาระครบรอบ 60 ปี*. กรุงเทพฯ : อรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ชัยนต์ วรรณะภูติ. 2536. *คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา.
- นภาพรณ์ หะวานนท์และคณะ. 2550. *ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน ความกลมกลืนระหว่างทฤษฎีฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บัญชา สมบุญสุขและคณะ. 2554. *“การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการจัดการทรัพยากรของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก”* เกษตรศาสตร์ (สังคม). 32, 29-40.
- ประยงค์ ธรรมรงค์. 2546. *รวมความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิด ของชุมชนไม่เรียง*. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พัทธา สายหู. 2540. *กลไกของสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร รักการ. 2529. *วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

- ศรีศักดิ์ วลลิโถม. 2550. *“โครงสร้างของสังคมมนุษย์” สงขลา* : เอกสารประกอบการสอนรายวิชาโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรม, สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2544. *มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สนธยา พลศรี. 2545. *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมยศ หุ่นหว้า. 2541. *การวิเคราะห์ระบบสังคมเกษตร*. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2550. *สังคมวิทยาชนบท แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคม*. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สายใจ คุ่มขนาม. 2535. *“นิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม”* กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบการสอนรายวิชานิเวศวิทยามนุษย์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. 2546. *รายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทย พ.ศ. 2546*. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ.
- สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2549. *“สาระสำคัญของ การนำไปสู่การปฏิบัติของหลักการ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา”* ใน เอกสารประกอบการสอน, วันที่ 20 มิถุนายน 2549 ณ สถาบันทักษิณคดี. สงขลา.
- สุพัตรา สุภาพ. 2538. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เสรี พงศ์พิศ. 2548. *วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญาไทย
- อรสุดา เจริญรัตน์. 2546. *เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิวิถีธรรม.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2549. *วัฒนธรรมทาง*

เศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร่วัฒนธรรม.

กรุงเทพฯ : คบไฟ

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2545. *ศักยภาพในไทวดี.*

กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด

บุคลากรกรม

ขจร ทิพาพงศ์(ผู้ให้สัมภาษณ์), สุธิรา ชัยรักษา

(ผู้สัมภาษณ์), หมู่ที่ 9 ตำบลไม้เรียง อำเภอ
ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 25
มกราคม พ.ศ. 2553.วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.
2553.

ด่วน มีสาย (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุธิรา ชัยรักษา

(ผู้สัมภาษณ์), หมู่ที่ 2 ตำบลไม้เรียง อำเภอ
ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่
15,26 มกราคม พ.ศ. 2553.

ประยงค์ รณรงค์(ผู้ให้สัมภาษณ์), สุธิรา ชัยรักษา

(ผู้สัมภาษณ์), หมู่ที่ 9 ตำบลไม้เรียง อำเภอ
ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3
ตุลาคม 2552 8 , 19 มกราคม พ.ศ. 2553

พร้อม ปลอดภัย (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุธิรา ชัยรักษา

(ผู้สัมภาษณ์), หมู่ที่ 2 ตำบลไม้เรียง อำเภอ
ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 19
มกราคม พ.ศ. 2553.

พิน โรมา(ผู้ให้สัมภาษณ์), สุธิรา ชัยรักษา

(ผู้สัมภาษณ์), หมู่ที่ 8 ตำบลไม้เรียง อำเภอ
ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 17
มกราคม พ.ศ. 2553